

Ważne dla praktyki

Krzysztof Dorywalski

ROSZCZENIA GENERALNEGO WYKONAWCY WOBEĆ PODWYKONAWCY NA SKUTEK ZAPŁATY WYNAGRODZENIA NALEŻNEGO DALSZEMU PODWYKONAWCY ZA WYKONANE ROBOTY BUDOWLANE W WYPADKU UPADŁOŚCI PODWYKONAWCY

Niejednokrotnie generalny wykonawca robót budowlanych (a także inwestor) konfrontowany jest z roszczeniami dalszych podwykonawców, którzy nie otrzymali wynagrodzenia za roboty budowlane wykonane przez nich w ramach umów zawartych z podwykonawcami generalnych wykonawców. Podstawą roszczeń dalszych podwykonawców wobec generalnego wykonawcy jest art. 647¹ § 5 Kodeksu cywilnego (dalej: k.c.), przewidujący solidarną odpowiedzialność generalnego wykonawcy wobec dalszych podwykonawców za zapłatę wynagrodzenia za roboty budowlane wykonane przez nich na zlecenie podwykonawcy generalnego wykonawcy.

Celem niniejszego artykułu jest udzielenie odpowiedzi na pytanie, czy generalny wykonawca robót budowlanych, ponoszący solidarną odpowiedzialność za zapłatę przez jego podwykonawcę wynagrodzenia za roboty budowlane wykonywane przez dalszego podwykonawcę, może zapłacić wynagrodzenie należne dalszemu podwykonawcy od podwykonawcy generalnego wykonawcy, a następnie zapłaconą dalszemu podwykonawcy kwotę potrącić z wynagrodzenia, które przysługuje podwykonawcy wobec generalnego wykonawcy za wykonane roboty budowlane, także w wypadku upadłości tego podwykonawcy generalnego wykonawcy.

ZAŁOŻENIE SPEŁNIENIA PRZESŁANEK SOLIDARNEJ ODPOWIEDZIALNOŚCI GENERALNEGO WYKONAWCY WOBEĆ DALSZYCH PODWYKONAWCÓW

Na potrzeby niniejszego artykułu przyjęte jest założenie, że spełnione zostały przesłanki wymagane do powstania wskazanej w art. 647¹ § 5 k.c. solidarnej odpowie-

działności generalnego wykonawcy za zapłatę wynagrodzenia za roboty budowlane wykonane przez dalszego podwykonawcę na zlecenie podwykonawcy oraz że roboty budowlane zostały wykonane należycie przez dalszego podwykonawcę, a roszczenie dalszego podwykonawcy wobec podwykonawcy jest wymagalne i bezsporne. Jeżeli te przesłanki zostały spełnione, wówczas zasadniczo bezzasadna byłaby odmowa generalnego wykonawcy zapłaty takiego wynagrodzenia dalszemu podwykonawcy, co czyniłoby uzasadnionym ewentualne powództwo dalszego podwykonawcy przeciwko generalnemu wykonawcy, oparte na treści art. 647¹ § 5 k.c. W takiej sytuacji nieuchronna jest zapłata przez generalnego wykonawcę należnego dalszemu podwykonawcy wynagrodzenia. Pojawia się więc kwestia możliwości potrącenia zapłaconej przez generalnego wykonawcę dalszemu podwykonawcy kwoty z wierzytelności o zapłatę wynagrodzenia, która przysługuje podwykonawcy wobec generalnego wykonawcy za roboty budowlane.

PODSTAWA PRAWNA ROSZCZENIA GENERALNEGO WYKONAWCY WOBEC JEGO PODWYKONAWCY ZA ZAPŁATĘ WYNAGRODZENIA NALEŻNEGO DALSZEMU PODWYKONAWCY

W związku z tym jednym z kluczowych zagadnień jest odpowiedź na pytanie, czy generalny wykonawca, dokonując na podstawie art. 647¹ § 5 k.c. zapłaty na rzecz dalszego podwykonawcy wynagrodzenia, płaci swój dług, czy też płaci cudzy dług, za który jest odpowiedzialny osobiście w rozumieniu art. 518 § 1 pkt 1 k.c.

Jeżeli przyjąć, że generalny wykonawca, dokonując na rzecz dalszego wykonawcy zapłaty, o której mowa wyżej, płaci swój dług jako dłużnik solidarny, wówczas zastosowanie znajduje art. 376 § 1 k.c., stanowiący, że: „Jeżeli jeden z dłużników solidarnych spełnił świadczenie, treść istniejącego między współdłużnikami stosunku prawnego rozstrzyga o tym, czy i w jakich częściach może on żądać zwrotu od współdłużników. Jeżeli z treści tego stosunku nie wynika nic innego, dłużnik, który świadczenie spełnił, może żądać zwrotu w częściach równych”. Gdyby więc umowa pomiędzy generalnym wykonawcą a jego podwykonawcą nie zawierała postanowień odnośnie do skutków zapłaty przez generalnego wykonawcę wynagrodzenia należnego dalszemu podwykonawcy, to generalny wykonawca, który zapłaciłby wynagrodzenie dalszemu podwykonawcy, miałby wobec swojego podwykonawcy roszczenie o zapłatę (zwrot) jedynie połowy kwoty zapłaconej dalszemu podwykonawcy i jedynie taką część zapłaconej kwoty mógłby potrącić z wynagrodzenia należnego od niego na rzecz jego podwykonawcy.

Jeżeli jednak przyjąć, że generalny wykonawca, płacąc dalszemu podwykonawcy, płaci cudzy dług, za który jest odpowiedzialny osobiście, to zastosowanie znajduje art. 518 § 1 pkt 1 k.c., stanowiący, że osoba trzecia, która spona wierzytelności do wysokości dokonanej zapłaty. Przyjęcie takiego poglądu oznacza, że zapłata przez generalnego wykonawcę całości wynagrodzenia należnego dalszemu podwykonawcy uprawnia go do dochodzenia od jego podwykonawcy całości zapłaconej dalszemu podwykonawcy kwoty, skoro nabywa on spona wierzytelność do wysokości dokonanej zapłaty.

Okoliczność, że zapłata przez generalnego wykonawcę dokonana na rzecz dalszego podwykonawcy na podstawie art. 647¹ § 5 k.c. stanowi zapłatę cudzego długu, za który generalny wykonawca odpowiada osobiście w rozumieniu art. 518 § 1 k.c., została przesądzona przez Sąd Najwyższy wyrokiem z 17 lutego 2011 r. w sprawie IV CSK 293/10, wydanym na tle sporu co do możliwości potrącenia wierzytelności na tle art. 94 ust. 2 Prawa upadłościowego. Sąd stwierdził, że: „Art. 647¹ § 5 k.c. statuuje ustawową bierną solidarność o charakterze gwarancyjnym w postaci odpowiedzialności *ex lege* za cudzy dług, co jest odstępstwem od zasady prawa obligacyjnego, zgodnie z którą skuteczność zobowiązań umownych ogranicza się do stron zawartego kontraktu (...) To oznacza (...) że zapłata wynagrodzenia (...) podwykonawcom na podstawie art. 647¹ § 5 k.c. stanowiła zaspokojenie cudzego długu”.

Powyższy pogląd Sądu Najwyższego oznacza, że na skutek zapłaty dokonanej przez generalnego wykonawcę dalszemu podwykonawcy generalny wykonawca na podstawie art. 518 § 1 pkt 1 k.c. nabywa spleconą wierzytelność do wysokości dokonanej zapłaty i może jej w całości dochodzić od swojego podwykonawcy, a nie jedynie w zakresie określonym w art. 376 § 1 k.c. Formą dochodzenia zapłaty wierzytelności jest w szczególności dokonanie jej potrącenia z wierzytelności, która przysługuje dłużnikowi wobec wierzyciela. Tym samym generalny wykonawca, który na skutek zapłaty wynagrodzenia dalszemu podwykonawcy, dokonanej na podstawie art. 647¹ § 5 k.c., na podstawie art. 518 § 1 pkt 1 k.c. nabył spleconą wierzytelność przysługującą dalszemu podwykonawcy wobec jego podwykonawcy, może potrącić tę wierzytelność z wierzytelności, która przysługuje wobec niego jego podwykonawcy o zapłatę wynagrodzenia za roboty budowlane. Wobec treści art. 498 § 2 k.c., wskutek potrącenia obie wierzytelności umarzają się nawzajem do wysokości wierzytelności niższej.

ROSZCZENIA GENERALNEGO WYKONAWCY NA WYPADEK UPADŁOŚCI JEGO PODWYKONAWCY

Ewentualne ogłoszenie upadłości podwykonawcy generalnego wykonawcy nie musi w każdym przypadku stanowić przeszkody do dokonania takiego potrącenia albo uznania skuteczności takiego potrącenia dokonanego przed ogłoszeniem upadłości, i to niezależnie od tego, czy będzie to upadłość z możliwością zawarcia układu (upadłość układowa), czy też upadłość obejmująca likwidację majątku upadłego (upadłość likwidacyjna).

UPADŁOŚĆ UKŁADOWA

Zgodnie z art. 89 ust. 1 ustawy Prawo upadłościowe i naprawcze (p.u.n.): „W czasie trwania postępowania aż do jego umorzenia lub zakończenia albo zmiany postanowienia o ogłoszeniu upadłości z możliwością zawarcia układu na postanowienie o ogłoszeniu upadłości obejmującej likwidację majątku upadłego, potrącenie wzajemnych wierzytelności między upadłym i wierzycielem nie jest dopuszczalne, jeżeli wierzyciel:

- 1) stał się dłużnikiem upadłego po ogłoszeniu upadłości;

2) będąc dłużnikiem upadłego, stał się po ogłoszeniu upadłości jego wierzycielem przez nabycie wierzytelności w drodze przelewu lub indosu wierzytelności powstałej przed ogłoszeniem upadłości”.

Zgodnie jednak z art. 89 ust. 2 i 3 p.u.n.: „2. Potrącenie wzajemnych wierzytelności jest jednak dopuszczalne, jeżeli nabycie wierzytelności nastąpiło wskutek zapłaty długu, za który nabywca odpowiadał osobiście albo pewnymi przedmiotami majątkowymi, i jeżeli odpowiedzialność nabywcy za dług powstała przed dniem złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości. 3. Wierzyciel, który chce skorzystać z potrącenia, składa o tym oświadczenie nie później niż przy zgłoszeniu wierzytelności”.

Jak wskazano wyżej, wyrokiem z 17 lutego 2011 r. w sprawie IV CSK 293/10 Sąd Najwyższy przesądził, że zapłata przez generalnego wykonawcę dokonana na rzecz dalszego podwykonawcy na podstawie art. 647¹ § 5 k.c. stanowi zapłatę cudzego długu, za który generalny wykonawca odpowiada osobiście w rozumieniu art. 518 § 1 k.c. Oznacza to, że spełniona jest wskazana w art. 89 ust. 2 p.u.n. przesłanka potrącenia w postaci nabycia przez generalnego wykonawcę wierzytelności wobec upadłego podwykonawcy „wskutek zapłaty długu, za który nabywca odpowiadał osobiście”.

Warunkiem skuteczności potrącenia jest jednak również, aby odpowiedzialność nabywcy (generalnego wykonawcy) za dług powstała przed dniem złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości. W tym kontekście rozstrzygająca jest okoliczność, kiedy generalny wykonawca wyraził zgodę na zawarcie umowy pomiędzy jego podwykonawcą a dalszym podwykonawcą. Zgodnie z art. 647¹ § 2 k.c. zgoda taka może być wyrażona w sposób wyraźny albo w sposób dorozumiany, poprzez niezgłoszenie na piśmie sprzeciwu co do jej zawarcia, w terminie 14 dni od dnia przedstawienia generalnemu wykonawcy umowy z podwykonawcą albo jej projektu wraz z częścią dokumentacji dotyczącą wykonania robót określonych w umowie lub projekcie. Jeżeli więc generalny wykonawca wyraził zgodę na zawarcie umowy pomiędzy podwykonawcą a dalszym podwykonawcą w sposób wyraźny przed dniem złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości podwykonawcy albo jeżeli zgodę taką wyraził w sposób dorozumiany poprzez niezgłoszenie na piśmie sprzeciwu co do jej zawarcia we wskazanym wyżej czterdziestodniowym terminie, który upłynął przed dniem zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości podwykonawcy, oznacza to, że spełniona jest również przesłanka wskazana w art. 89 ust. 2 p.u.n. w postaci powstania odpowiedzialności nabywcy za dług przed dniem złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości podwykonawcy. Tym samym możliwe jest dokonanie potrącenia wzajemnych wierzytelności.

Mając na uwadze, że zgodnie z art. 89 ust. 3 p.u.n. wierzyciel, który chce skorzystać z potrącenia, składa o tym oświadczenie nie później niż przy zgłoszeniu wierzytelności, generalny wykonawca, składając oświadczenie o potrąceniu, powinien to uczynić w praktyce wraz ze zgłoszeniem wierzytelności.

UPADŁOŚĆ LIKWIDACYJNA

W przypadku upadłości likwidacyjnej podstawą potrącenia będzie art. 94 ust. 2 Prawa upadłościowego i naprawczego. Przepis ten stanowi, że: „Potrącenie jest dopuszczalne, jeżeli nabywca stał się wierzycielem upadłego wskutek spłacenia jego długu, za który

odpowiadał osobiście albo określonymi przedmiotami majątkowymi, i jeżeli nabywca w czasie, gdy przyjął odpowiedzialność za dług upadłego, nie wiedział o istnieniu podstaw do ogłoszenia upadłości. Potrącenie jest zawsze dopuszczalne, jeżeli przyjęcie odpowiedzialności nastąpiło na rok przed dniem ogłoszenia upadłości". Jak z powyższego wynika, w przypadku upadłości likwidacyjnej tożsama z upadłością układową jest przesłanka w postaci spłacania długu upadłego, za który nabywca (generalny wykonawca) odpowiadał osobiście. Dodatkową przesłanką, którą generalny wykonawca musi wykazać, jest brak wiedzy o istnieniu podstaw do ogłoszenia upadłości podwykonawcy w czasie przyjmowania odpowiedzialności za dług upadłego podwykonawcy. Okoliczność tę musi wykazać generalny wykonawca, jako chcący skorzystać z prawa potrącenia. Za czas przyjmowania odpowiedzialności za dług upadłego należy przyjąć czas, w którym generalny wykonawca wyraził zgodę na zawarcie umowy pomiędzy jego podwykonawcą a dalszym podwykonawcą w przypadku zgody wyrażanej wyraźnie, albo czas, w którym bezskutecznie upłynął czternastodniowy termin na wyrażenie sprzeciwu co do zawarcia takiej umowy, w przypadku zgody wyrażanej w sposób dorozumiany.

Nie jest jasne, w jaki sposób generalny wykonawca ma wykazać, że nie wiedział o istnieniu podstaw do ogłoszenia upadłości podwykonawcy w czasie, gdy przyjął odpowiedzialność za dług upadłego. Z pewnością nieodniesienie się do tej przesłanki w oświadczeniu o potrąceniu może rodzić negatywne konsekwencje w postaci ryzyka nieuznania skuteczności potrącenia. Konieczne jest więc zawarcie w oświadczeniu o potrąceniu stwierdzenia potrącającego, że w czasie przyjmowania odpowiedzialności za dług upadłego podwykonawcy nie wiedział o istnieniu podstaw do ogłoszenia jego upadłości. Bezpieczniejszym rozwiązaniem wydaje się jednak żądanie przez generalnego wykonawcę od podwykonawcy pisemnego oświadczenia, że nie jest on niewypłacalny w rozumieniu art. 11 p.u.n. Takie pisemne oświadczenie podwykonawca powinien przekazywać generalnemu wykonawcy przy wnioskowaniu o wyrażenie przez generalnego wykonawcę zgody na zawarcie umowy o roboty budowlane pomiędzy podwykonawcą a dalszym podwykonawcą. Takie pisemne oświadczenie podwykonawcy generalny wykonawca powinien załączać do oświadczenia o potrąceniu składanego na podstawie art. 94 ust. 2 p.u.n. w celu wykazania, że w czasie gdy przyjął odpowiedzialność za dług upadłego podwykonawcy, nie wiedział o istnieniu podstaw do ogłoszenia jego upadłości. Jeżeli jednak przyjęcie odpowiedzialności nastąpiło na rok przed dniem ogłoszenia upadłości, potrącenie jest możliwe, nawet gdy w tym czasie generalny wykonawca wiedział o istnieniu podstaw do ogłoszenia upadłości podwykonawcy. W takiej sytuacji zbędne jest badanie przesłanki wiedzy generalnego wykonawcy co do niewypłacalności podwykonawcy, a tym samym zbędne jest przedstawianie przez generalnego wykonawcę jakichkolwiek twierdzeń i dowodów na tę okoliczność.

W przypadku upadłości likwidacyjnej istnieje dodatkowy wymóg skuteczności potrącenia, wynikający z art. 93 ust. 1 p.u.n. Przepis ten stanowi, że potrącenie wierzytelności upadłego z wierzytelnością wierzyciela jest dopuszczalne, jeżeli obie wierzytelności istniały w dniu ogłoszenia upadłości, chociażby termin wymagalności jednej z nich jeszcze nie nastąpił. Podkreślić należy, że rozstrzygające jest, czy określona wierzytelność istniała w dniu ogłoszenia upadłości, nie zaś czy określona wierzytelność przysługiwała już generalnemu wykonawcy w dniu ogłoszenia upadłości. Jeżeli

więc w dniu ogłoszenia upadłości podwykonawcy dalszemu podwykonawcy przysługiwała już wierzytelność wobec upadłego wykonawcy o zapłatę wynagrodzenia za wykonane roboty budowlane, to warunek istnienia wierzytelności w dniu ogłoszenia upadłości jest spełniony. Generalny wykonawca, dokonując na rzecz dalszego podwykonawcy zapłaty wynagrodzenia należnego dalszemu podwykonawcy od podwykonawcy, a zatem spłacając dalszego podwykonawcę będącego wierzycielem podwykonawcy, nabywa tę spłaconą wierzytelność do wysokości dokonanej zapłaty. Tym samym na skutek takiej zapłaty zostają spełnione wskazane w art. 92 ust. 2 p.u.n. przesłanki uprawniające generalnego wykonawcę do potrącenia nabytej wierzytelności z wierzytelności, która przysługuje podwykonawcy wobec generalnego wykonawcy o zapłatę wynagrodzenia. Mając na uwadze, że zgodnie z art. 96 p.u.n. wierzyciel, który chce skorzystać z prawa potrącenia, składa o tym oświadczenie nie później niż przy zgłoszeniu wierzytelności, należy stwierdzić, że potrącenie powinno być dokonane przez generalnego wykonawcę wraz ze zgłoszeniem wierzytelności albo wcześniej.

WNIOSKI

Z powyższego wynika, że dokonanie przez generalnego wykonawcę na rzecz dalszego podwykonawcy zapłaty wynagrodzenia należnego dalszemu podwykonawcy od podwykonawcy, za zapłatę którego generalny wykonawca ponosi solidarną odpowiedzialność na podstawie art. 647¹ § k.c., skutkuje nabyciem przez generalnego wykonawcę tej wierzytelności wobec podwykonawcy na podstawie art. 518 § 1 pkt 1 k.c. W konsekwencji generalny wykonawca może potrącić tę wierzytelność z wierzytelności, która przysługuje wobec niego jego podwykonawcy. Co do zasady potrącenie takie jest możliwe również w przypadku upadłości podwykonawcy, zarówno układowej, jak i likwidacyjnej.